

Pécsi Tudományegyetem
„Oktatás és Társadalom”
Neveléstudományi Doktori Iskola

Müller István

**MEGALAPOZOTT SZAKMAVÁLASZTÁS
SEGÍTÉSE**

Speciális szakiskolás fiatalok esélyteremtése a munkaerőpiacon

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető
Györgyi Zoltán

Pécs
2017

Tartalomjegyzék

1. Bevezető gondolatok	2
2. A dolgozat szerkezeti felépítése.....	4
3. Kutatási eredmények	5
3.1. <i>A kutatás célkitűzései, indoklása .....</i>	<i>5</i>
3.2. <i>A kutatás főbb kérdései .....</i>	<i>6</i>
4. A kutatási módszer	7
5. Hipotézisek.....	8
6. Eredmények.....	9
6.1. <i>Szakmaválasztás okai .....</i>	<i>9</i>
6.2. <i>Döntéshozó személye .....</i>	<i>9</i>
6.3. <i>Elégedettségi mutatók.....</i>	<i>10</i>
6.3.1. <i>A Hamet2® teszt tanulói minősítése.....</i>	<i>11</i>
7. Tanulmányi eredmények, lemorzsolódás.....	13
7.1. <i>Lemorzsolódás .....</i>	<i>13</i>
7.2. <i>Év végi tanulmányi átlag .....</i>	<i>13</i>
7.3. <i>A szakiskola tanulói minősítése .....</i>	<i>14</i>
8. Összefoglalás, konklúziók.....	15
9. A témával kapcsolatos publikációk	19
10. Felhasznált szakirodalom	20

1. BEVEZETŐ GONDOLATOK

A rendszerváltást (1989) követő időszakban a versenyképesség bevezetésével, a piacgazdaság kialakulásával versengés, illetve alapos minőségi válogatás lépett fel a munkaerőpiacon, amely jelentős mértékben megnehezítette a pályakezdő fiatalok helyzetét, - különösen a legkedvezőtlenebb társadalmi helyzetbe tartozó - hátrányos helyzetű csoportok esetében. Emellett megfigyelhető, hogy az aktuális oktatási rendszer képzési formái nem veszik figyelembe, és nem igazodnak kellőképpen a tanulók egyéni képességeihez, készségeihez, amelyből egyenesen következik, hogy a tanulóknak kell igazodni, alkalmazkodni, az adott oktatási intézmény keretein belül felállított követelményekhez, normákhoz. Látva az aktuális problémákat, felmerült bennem az a kérdés, hogy a sok esetben alacsony iskolai végzettséggel rendelkező, megélhetési gondokkal küzdő, munkanélküli szülők, képesek-e kellőképpen segíteni gyermekeik pályaválasztását, illetve megtesznek-e mindent az iskolák egyaránt a fiatalok és szüleik a szakmaválasztásban való tudatos segítségében. A 13-14 éves tanulók töredéke rendelkezik csak határozott elképzeléssel, arra vonatkozóan a szakmára, illetve a munkaerőpiac számára a legmegfelelőbb szakma továbbtanulása tekintetében.

Az egyén életútjának egyik legmeghatározóbb lépése maga a pályaválasztás, mivel a nem kellőképpen megalapozott döntés nemcsak az iskolai sikerességre lehet hatással, hanem negatívan befolyásolhatja az egyén jövőbeni életésélyeit is. Ezzel összefüggésben, a megalapozott, egyéni képességekhez, aktuális munkaerőpiaci igényekhez igazodó szakmaválasztás szükségességére hívnám fel a figyelmet, amely jelentősége, rendkívül meghatározó az egyén jövőjét illetően. Az egyik legnagyobb problémát az jelenti, hogy a pályaválasztás előtt álló fiatalok, egész egyszerűen nincsenek tisztában saját képességeikkel,

adottságaikkal, amely hiányában gyakoribb az elhibázott szakmaválasztás lehetősége.

Dolgozatomban azért foglalkozom a szakmaválasztás és esélyteremtés kérdéskörével, mert egy olyan - a mai magyar oktatási rendszerben, korántsem elrendezett - aktuális problémával állunk szemben, amely megoldásához, nélkülözhetetlen egyrészt a diákok szakmaválasztási motívumainak feltárása, másrészt olyan módszerek bevezetése, amelyek által, mind az intézményvezetők, mind a pedagógusok képessé válnak a tanulók egyéni képességeinek, szakmára való érettségének, alkalmasságának mérésére.

2. A DOLGOZAT SZERKEZETI FELÉPÍTÉSE

A disszertáció szerkezetileg két nagy részre: elméleti és kutatási részre tagolódik. Az elméleti részen belül több nagyobb gondolati kört, egységet találunk: az első egységben a speciális szakképzést, konkrétan a speciális szakiskolák kialakulásának, az itt tanuló diákok jellemzőinek, az értelmi fogyatékoság, akadályozottság fogalmi változásainak, a társadalmi származás és tanulásban akadályozottság összefüggéseinek, az etnikai hovatartozás iskolai továbbhaladással kapcsolatos szerepének leírását, illetve e témakör szakirodalmi feldolgozását olvashatjuk.

A második nagyobb egységben a szakiskolások társadalmi integrációját befolyásoló és arra hosszabb távon kiható szakmaválasztás jelentőségének, szerepének elemzése következik, a pályaválasztási tanácsadás, a pályaaorientáció részletes fogalmi, történeti ismertetésén keresztül. Majd ezt követően egy, a német szakképzésben használt kompetenciamérő teszteljárás történeti fejlődését, magának a teszt módszernek a részletes bemutatását és a teszt folyamatot írom le.

Az elméleti rész harmadik egységének zárásaként pedig a sajátos nevelési igényű tanulók munkaerőpiaci integrációjának növelését célzó programok, projektek bemutatása következik.

A dolgozat második nagy részében a saját kutatási eredmények ismertetése következik, amely magába foglalja a kutatás célkitűzéseit, főbb kérdéseit, a hipotéziseket, a kutatás módszereit, magának a kutatási eredményeknek az elemzését, összegzését, illetve a konklúziók levonását.

3. KUTATÁSI EREDMÉNYEK

3.1. A kutatás célkitűzései, indoklása

A 2010-ben végzett *első empirikus kutatás* során, két hazai szakképző intézményben (Baja és Kecskemét) vizsgáltam a szakmaválasztási motívumokat, annak folyamatát, a szakmaválasztáson már átesett szakiskolás fiatalok körében felvett kérdőíves vizsgálatok segítségével. Az első kérdőíves vizsgálat elemzését követően – a kezdeti elvárásokkal ellentétben – megállapítható, hogy a helyi speciális szakképzésben alkalmazott Hamet2® teszt módszer hatékonysága nem bizonyítható. Ebből kifolyólag az elmúlt években sokat tettünk a teszt módszer gyakorlati alkalmazásához szükséges feltételek megteremtése érdekében, amely tesztvezető szakemberek képzése, magának a teszt eljárásnak a megismertetése, továbbá a személyi-tárgyi feltételek megteremtése folytán valósult meg a helyi gyakorlatban.

A fentiekben leírt tudatos és célirányos tárgyi fejlesztéseket, illetve a teszt módszer eredményes alkalmazáshoz szükséges feltételek megteremtését követően már indokolttá vált a Hamet2® teszt eljárás létjogosultságának, hatásának újbóli vizsgálata a helyi speciális szakképzésben történő alkalmazását illetően.

A dolgozat alapjául szolgáló *második empirikus kutatásra*, 2012 tavaszán került sor a Bajai Közoktatási Intézmény és Gyermekotthon Speciális Szakiskolájában. A kutatás során a helyi speciális szakiskolában tanuló 11. osztályos diákok két csoportja alkotta a vizsgálati mintát. Az egyik mintába tartoztak azok a tanulók, akik részt vettek a Hamet2® eljárásban, s akik ajánlást, orientációt kaptak a teszt eredményeinek szakszerű kiértékelését követően. A másik csoportba, azok a szakiskolás tanulók kerültek, akik már szintén túlestek a

szakmaválasztás folyamatán, de kimaradtak a Hamet2® tesztelés folyamatából. A 2012-es kérdőíves kutatás során tehát két olyan csoportot vetettünk össze, akik egy intézményben tanulnak, közel azonos tárgyi-személyi feltételek között, amely elősegítette, hogy hitelesebb, megbízhatóbb eredményeket kapjunk, illetve következtetéseket vonhassunk le az adatok kiértékelését követően, mint az első kérdőíves kutatás során alkalmazott módszer esetében.

- Tehát a kérdőíves kutatás egyik fő célja, a Hamet2® teszt módszer „hatékonyságának, és szakmai létjogosultságának” vizsgálata a bajai speciális szakképzés viszonyai között.
- A másik fő célkitűzés a helyi speciális szakképzésben tanuló diákok szakmaválasztási motívumainak, illetve a szakmaválasztásukat befolyásoló tényezőknek a feltárása, amely mind az intézményvezetés, mind a helyi tanárok számára, alapját képezheti, és hasznos információkkal szolgálhat a helyi szakképzés jövőbeni fejlesztéséhez.

3.2. A kutatás főbb kérdései

A kutatás során az alábbi kérdésekre kerestem a választ:

- A tanulók milyen okból, milyen tényezők hatására választották az adott szakmát?
- Hogyan, kivel-kikkel hozta meg a döntését a tanuló a szakmaválasztás folyamata során? Kiknek volt a legnagyobb szerepe a szakmaválasztás folyamata során?
- Mennyire elégedett a tanuló magával, a választott szakmával, a szakmai képzés és elméleti képzés színvonalával, az őket oktató pedagógusokkal, magával az oktató intézménnyel, a Hamet2® tesztfeladatokkal, stb.?
- Milyen a vizsgált tanulók családi háttere, kapcsolatrendszere?

- A Hamet2® szerepe a szakmaválasztás folyamatában. A vizsgált, illetve nem vizsgált tanulók két csoportja között milyen különbségek mutatkoznak a pályaválasztást befolyásoló motívumok tekintetében, és a szakmaválasztással kapcsolatos elégedettséget, az iskolai eredményességet illetően?
- A Hamet2® teszt által vizsgált csoporton belül milyen az ajánlást figyelembe vevő és figyelmen kívül hagyó fiatalok tanulmányi teljesítménye, elégedettségek közötti különbségek?

4. A KUTATÁSI MÓDSZER

A kutatás során a bajai szakiskolában tanuló diákok két csoportja került összehasonlításra: azok a tanulók, akik a Hamet2® eljárásban részt vettek, s akik ajánlást, orientációt kaptak a teszt kiértékelését követően, valamint azok, akik a Hamet2® tesztelésből kimaradtak. Ez esetben olyan 2 csoportot, illetve a csoportokba tartozó szakiskolásokat vetünk össze, akik ugyanabban a szakiskolában tanulnak, hasonló légkörben, közel azonos tárgyi-személyi következtetéseket feltételek között, amelyből kifolyólag hitelesebb, megbízhatóbb vonhatunk le az adatok kiértékelését követően.

Továbbá indokolt volt a Hamet2® által tesztelt szakiskolás tanulók csoportján belül is különválasztani, illetve összehasonlítani azokat a tanulókat: akik figyelembe vették, illetve akik egyáltalán nem vették figyelembe a Hamet2® teszt ajánlását a szakmaválasztás folyamata során.

A vizsgálat kérdéseinek megválaszolásához, kérdezőbiztosok által irányított személyes kérdőíves vizsgálatot választottunk kutatási módszerként, amelynek keretében lehetőség nyílt arra, hogy a tanulók a kijelölt kérdezőbiztosok – tanáraik - jelenlétében, saját osztálytermeikben tölthették ki a kérdőívet. A

kérdőbiztosok bevonása azért indokolt, mert ezáltal biztosított, hogy a tanulók minden kérdésre válaszoljanak, illetve helyesen értelmezzék a feltett kérdéseket.

A kérdőívek különböző kérdéscsoportok szerint lettek csoportosítva. A kérdőív döntően zárt eldöntendő, kisebb arányban nyitott kérdéseket tartalmazott. A két vizsgálati csoportban történő kérdőíves vizsgálat kérdéseinek nagy része megegyezett, amely elengedhetetlen volt - az adatok részletes elemzése során - a kapott kutatási eredményekkel való összehasonlítása. Kivétel volt a Hamet2® teszteljárással kapcsolatos kérdéscsoport, amely kizárólag a Hamet2® tesztelésen átesett tanulókra vonatkozott.

5. HIPOTÉZISEK

A speciális szakképzésben tanuló diákok nem önállóan hozzák meg döntésüket, a tanulók továbbtanulási aspirációit, a végső döntést, nem az oktató-nevelő intézmény, illetve az ott dolgozó pedagógusok, a Hamet2® teszt módszer ajánlása, hanem a család, pontosabban a szülők befolyásolják legerőteljesebben.

Az első kutatást követően végrehajtott fejlesztések, konkrétan, a Hamet2® teszteljárás megismertetése, elfogadtatása a tanulókkal, illetve szüleikkel növeli a Hamet2® teszteljárás szakmaválasztásban betöltött szerepét, illetve elősegíti, hogy a tanulók megalapozottabban, saját képességeik figyelembe vételével hozzák meg pályaválasztási döntésüket.

Feltevésém szerint olyan megfontolások is befolyásolják a szakmaválasztás folyamatát, mint az utazási költségek, a szülők anyagi helyzete, amelyek szintén szerepet játszanak a szülő és a gyerek részéről a döntési folyamat során.

Feltevésém szerint a Hamet2® teszteljárás által vizsgált, illetve annak ajánlását figyelembe vevő szakiskolás tanulók szakmaválasztással kapcsolatos elégedettsége, illetve tanulmányi teljesítménye, iskolai eredményessége jobb, mint azoknak a tanulóknak, akik nem vettek részt a Hamet2® tesztvizsgálatban,

vagy nem vették figyelembe a teszteljárás által közvetített szakmai orientációt, ajánlást.

6. EREDMÉNYEK

6.1. Szakmaválasztás okai

A megkérdezett tanulók legmagasabb arányban a „jó kereseti lehetőséggel”, illetve a jövőbeni „sikeresebb munkavállalási esélyekkel” indokolták döntésüket, mind a két vizsgált csoportban. Tehát láthatjuk, hogy még mindig a szakma jövőbeni perspektívája, és az ezzel összefüggő egzisztenciális biztonság képe a leginkább meghatározó, a döntési folyamatban. Az iskolaválasztásnál az intézmény földrajzi közelsége is meghatározó befolyásoló tényezőnek bizonyult, mindkét vizsgált csoportban, amely magyarázható azzal a ténnyel, hogy a szakiskolában jellemzően olyan hátrányos szociokulturális helyzetű tanulók járnak, akiknek számít az iskola, illetve a lakóhelyük közötti távolság.

6.2. Döntéshozó személye

A Hamet2® teszt módszerrel vizsgált szakiskolások 72%-a, míg a kontrollcsoportba tartozók 78%-a szüleivel közösen hozta meg elhatározását. Figyelemre méltó a tanárok csekély szerepe a végső döntés kapcsán, főként annak tükrében, hogy tanulók közel fele, tanáraitól informálódott, illetve kapott tanácsot a szakiskola pályaorientációs szakaszában. A Hamet2® által tesztelt tanulók 48%-a szüleitől, 44%-a tanáraitól kapott tanácsot, szakmaválasztását megelőzően.

A kontrollcsoport esetében is hasonló arányok figyelhetők meg: legtöbben szüleiket (52%), illetve tanáraikat (42%) jelölték meg, mint azokat a személyeket, akiktől tanácsot kaptak, illetve akikkel beszélgettek, akik hasznos információval szolgáltak számukra a szakmaválasztást illetően.

A kizárólagos szülői döntés, egyik mintában sem számottevő, a szülői akarat meghatározó, de nem hagyják figyelmen kívül gyermekeik akaratát.

Olyan esettel, ahol a vizsgált tanulók úgy nyilatkoztak, hogy testvéreikkel, illetve barátaikkal hoztak döntést, nem találkoztam az adatok kiértékelésekor.

Ha összehasonlítjuk a vizsgált tanulók iskola, illetve szakmaválasztással kapcsolatos döntési háttérét látható, hogy a racionális megfontolások, igen fontos szerepet játszanak mindkettő döntési folyamatban. Az iskolaválasztás során nagyon fontos a választható szakmakínálat, amely összefügg azzal a ténnyel, hogy a szakmaválasztást leginkább a szakma jövőbeni perspektívája, illetve az ezzel összefüggő jövőbeni kereseti lehetőségek, az elérhető anyagi biztonság határozzák meg.

6.3. Elégedettségi mutatók

Az iskola- és szakmaválasztás motívumainak feltárása mellett kiemelt kérdés, hogy a tanulók utólag miként értékelik szakmaválasztásuk sikerességét. Kulcskérdés, hogy azok a tanulók, akik részt vettek a Hamet2® tesztelésen, illetve akiknek segítséget nyújtottak a tesztvezető szakemberek az adatok kiértékelését követően, elégedettebbek-e választott szakmájukkal, mint a kontrollcsoportba tartozó tanulók.

Mint az eredmények mutatják a Hamet2® módszerrel tesztelt tanulók 74 százaléka arra a kérdésre miszerint, „ha tehetné ugyanezt a szakmát választaná-e”, igennel válaszolt, szemben a kontrollcsoportba tartozó tanulókkal, akiknek csak 58%-a mondta ugyanezt. A pozitív eredmény mellett nem hagyható figyelmen kívül az a tény, hogy a megkérdezettek 26 százaléka nemmel felelt a feltett kérdésre, amely a tanulók több mint 1/4-e esetében az elhibázott szakmaválasztásra utal.

A kutatás során fontos kérdés volt, - a Hamet2® teszt által vizsgált csoporton belül - hogy a kizárólag a Hamet2® módszer ajánlása alapján döntő, a teszt ajánlását csak részben figyelembe vevő - illetve a teszteredményeket teljesen

figyelmen kívül hagyó fiatalok, mennyire elégedettek szakmaválasztásukkal, milyen különbségek fedezhetőek fel a 3 alcsoportban.

Azok a tanulók, akik a Hamet2® teszt alapján döntöttek, illetve akik részben vették figyelembe a tesztvezetők által közölt eredményeket, számottevően elégedettebbek voltak választott szakmájukkal, mint azok a szakiskolások, akik teljesen figyelmen kívül hagyták a Hamet2® által közvetített ajánlást.

A kis elemszám miatt ezek csak jelzések, komolyabb következtetések nem vonhatóak le, de az adatok indokoltá tesznek további nagyobb létszámmal történő vizsgálatokat.

6.3.1. A Hamet2® teszt tanulói minősítése

A vizsgálat egyik központi kérdése volt, a tanulók vélekedése a Hamet2® teszteljárásról, - amely szakmai orientációt segítő mérés -, melyre a tizedik pályaorientációs évfolyam keretében került sor. A megkérdezett tanulók véleménye szerint, a teszt eredménye jelentős szerepet játszott a pályaválasztás folyamatában.

A tanulók egy ötfokú skálán osztályozzák a Hamet2® szerepét a döntéseikben való meghatározóság szempontjából, illetve magát a teszteljárás folyamatát, aszerint hogy mennyire találták hasznosnak, érdekesnek, könnyűnek tapasztalataik függvényében.

Igen magas osztályzatot (3,9) kapott maga a teszt módszer, a szakmaválasztásban betöltött szerepét illetően. A megkérdezett tanulók a módszert a szakmaválasztás döntési háttérében meghatározónak ítélték meg, amelyet alátámaszt a teszt által kapott ajánlás teljes, vagy részleges figyelembe vétele a megkérdezett tanulók 90 százalékánál. Természetesen, mint a korábbi adatokból látható, a szülők értékítélete, tapasztalatai még az orientáció mellett is nagyon meghatározók, sőt sok esetben erősebbek a teszt ajánlásánál.

Legkevesebb pontszámot a vizsgálat „érdekessége” kapta, ami maga a Hamet2® vizsgálat gyakorlatban történő megvalósításának a tanulók részéről

való egész napos, komoly szellemi-fizikai igénybevételével magyarázható. Viszont a tesztvezetők számára fontos információkkal szolgál a tanulók feladattartásáról, monotónia-tűréséről, koncentrációs képességéről, amely elengedhetetlen a munka világába történő sikeres beilleszkedéshez.

A Hamet2® teszt módszer jellemzőinek értékelésekor, a legmagasabb osztályzatot a tesztvezetők érték el, amely ugyan nem bizonyító erejű, de utalhat a szakemberképzés sikerességére: mint korábban írtam, a Hamet2® teszt módszer kitöltésének folyamatát, értékelésének módszereit sajátította el több bajai kolléga, akik tesztvezetői tanúsítványt kaptak a német szakemberektől.

Továbbá összefügghet azzal a ténnyel, hogy a tesztvezetők, mindannyian szaktanáraik, illetve korábbi vagy jelenlegi tanáraik közül kerültek ki, - akikkel, mint korábban láthattuk, igen elégedettek voltak a vizsgált szakiskolás tanulók.

Kutatásom egyik fontos kérdése, ebből kifolyólag közvetlenül is rákérdeztem a kérdőíves adatfelvétel során arra, hogy szakiskolás tanulóink a szakmaválasztást meghatározó döntési folyamatban milyen mértékben vették figyelembe a Hamet2® teszt által közvetített ajánlást, illetve annak mekkora szerepe volt végső döntésükben.

A Hamet2® módszer segítségével orientált tanulók körében – a 2010-es vizsgálathoz képest – csak 3 százalékkal nőtt, azoknak a tanulóknak az aránya, akik kizárólag a Hamet2® teszt módszer ajánlása alapján döntöttek a jelenleg tanult szakma mellett, de számottevően nőtt azoké, akik részben figyelembe vették a teszt módszer által nyújtott szakmai orientációt; ennek megfelelően felére csökkent azok aránya, akik egyáltalán nem vették figyelembe. Ez mindenképpen javuló tendenciát mutat a Hamet2® módszer megítélését, elfogadottságát illetően.

Feltétlen meg kell jegyezni, hogy a kis elemszám miatt a kutatási eredmények, adatok inkább csak jelzések, komolyabb következtetések nem

vonhatóak le, de az adatok indokolttá tesznek további nagyobb létszámmal történő vizsgálatokat.

7. TANULMÁNYI EREDMÉNYEK, LEMORZSOLÓDÁS

A kutatás egyik fontos kérdése, hogy a Hamet2® teszt módszer által vizsgált, illetve nem vizsgált tanulók 2 csoportjának összevetését követően, milyen különbségek mutatkoznak közöttük az iskolai eredményességet illetően, amely alatt konkrétan a lemorzsolódások számát és arányát, illetve a tanulók osztályzatának átlagát értem.

7.1. Lemorzsolódás

A lemorzsolódást sokféleképpen lehet definiálni, illetve számos megközelítés lehetséges. Jelen kutatásban nem az évisméltést, hanem az iskolarendszer tényleges elhagyását tekintem lemorzsolódásnak. A Hamet2® által tesztelt szakiskolás tanulók vizsgálati csoportjában, mindössze a tanulók 4 százaléka, míg a tesztelést kihagyó tanulók 10 százaléka hagyta el véglegesen a helyi speciális intézményt, és tekinthető lemorzsolódott tanulónak. A lemorzsolódás jelen esetben azt jelenti, hogy a tanuló abból az osztályból marad ki, amelyben a tanév elején elkezdte tanulmányait. A tesztelésen átesett és orientációt kapott tanulók jobb lemorzsolódási aránya, összefügghet a szakmaválasztással kapcsolatos elégedettséggel, amely, mint korábban láthattuk, magasabb volt a Hamet2® által tesztelt tanulók körében: 74% szemben a kontrollcsoport 58 százalékaival.

7.2. Év végi tanulmányi átlag

A kutatás során annak a feltárására is törekedtem, hogy a Hamet2® által vizsgált és ajánlást kapott diákok tanulmányi átlaga jobb-e a kontrollcsoport

tagjainál, akik „hagyományos” módon, kizárólag a szüleik, közvetlen környezetük, illetve tanáraik véleménye, és személyes tapasztalatai alapján döntöttek az adott szakma választása mellett. Mint az eredmények mutatják, a két vizsgálati csoport összevetését követően, nem mutatható ki számottevő eltérés a szakiskolások tanulmányi átlaga között, amely egyúttal azt is jelzi, hogy a Hamet2® által nyújtott szakmai orientáció előnyei, az osztályzatok terén még nem érvényesülnek, illetve nem mutathatók ki egyértelműen.

7.3 A szakiskola tanulói minősítése

Szintén meghatározó szempont volt annak vizsgálata, hogy a megkérdezett tanulók milyenek látják választott iskolájukat, szakmájukat, pontosabban mennyire elégedettek a szakmai képzés színvonalával, a szakokkal, a tanárokkal, a szakiskola által nyújtott elméleti és gyakorlati képzéssel stb.

A Hamet2® tesztcsoportba került tanulók legmagasabb arányban a szakoktatók munkájával, a szakiskolában zajló gyakorlati-elméleti képzés színvonalával, a tanár-diák viszonyal, illetve a szakképző intézmény tárgyi feltételeivel - jelen esetben az iskola épületének állagával - voltak megelégedve, amely egyúttal bizonyítja a tanárok-szakoktatók szakmai kompetenciáit az adott szakmát illetően. A kontrollcsoport esetében - akik nem vettek részt a Hamet2® tesztelésben - is hasonló eredményekkel találkozhatunk: az itt megkérdezett tanulók pontszámainak átlaga alapján, leginkább az iskola állagával, felszereltségével, illetve szakoktatóikkal, és a hozzájuk fűződő viszonyukkal elégedettek.

Össességében elmondható mindkét minta esetében: viszonylag magas értékek láthatók, s ezek a magas pontszámok jelzik a kérdőíves felmérésben résztvevő tanulók elégedettségét tanáraikat, illetve az intézmény egészét illetően. Közepes erősségű, illetve „3” alatti pontszámokkal egy iskolát jellemző tanulói minősítés során sem találkozhatunk, amely pozitív visszajelzés az intézményvezetés számára.

8. ÖSSZEFOGLALÁS, KONKLÚZIÓK

Első hipotézisem - *miszerint a speciális szakképzésben tanuló diákok nem önállóan hozzák meg döntésüket, a tanulók továbbtanulási aspirációit, a végső döntést, nem az oktató-nevelő intézmény, illetve az ott dolgozó pedagógusok, a Hamet2® teszt módszer ajánlása, hanem a család, pontosabban a szülők befolyásolják legerőteljesebben - bizonyítást nyert.*

Mind a két vizsgálati csoport esetében hasonló tendencia figyelhető meg: legtöbben szüleiket jelölték meg, mint azokat a személyeket, akiktől tanácsot kaptak, illetve akikkel beszélgettek, továbbá akik hasznos információval szolgáltak számukra a szakmaválasztás döntési hátterét illetően. A Hamet2® teszt módszerrel vizsgált, illetve a kontrollcsoportba tartozó szakiskolások több mint kétharmada szüleivel közösen hozta meg végső elhatározását. A két vizsgálati mintában megkérdezett tanulók mindössze 14 és 8%-a döntött kizárólag egyedül, a többiek mások segítségével hozták meg döntésüket.

A különböző szakmaválasztást befolyásoló személyek szerepe természetesen nem egyforma mértékű, és egyénenként különböző módon érvényesül azon hosszú folyamat során, amelynek keretében a pályaválasztási döntés kialakul. A kutatás eredményei alapján, a szakmaválasztás folyamatában a szülők szerepe a legmeghatározóbb, amely sok esetben a szülők korábbi tapasztalatainak, értékrendjének függvényében hozott szándékot jelenti. A tanárok szakmaválasztást befolyásoló szerepe viszont igen ellentmondásos, mert miközben - a szülőket követő második legmagasabb arányban - információkkal, tanácsokkal látják el a tanulókat, a döntéshozatal tekintetében, elhalványul szerepük a szülőkhöz képest.

Második hipotézisem szerint *az első kutatást követően végrehajtott fejlesztések, konkrétan, a Hamet2® teszt eljárás megismertetése, elfogadtatása a tanulókkal, illetve szüleikkel növeli a Hamet2® teszt eljárás*

szakmaválasztásban betöltött szerepét, illetve elősegíti, hogy a tanulók megalapozottabban, saját képességeik figyelembe vételével hozzák meg pályaválasztási döntésüket, igazolást nyert.

Korábbi, 2010-es kutatás adataival összehasonlítva a 2012-es kutatás eredményeit, láthatjuk, hogy a Hamet2® módszer segítségével orientált tanulók körében másfélszeresére nőtt azoknak a száma akik, a Hamet2® teszt módszer ajánlását jelölték meg legmeghatározóbb tényezőnek a szakmaválasztás indokát feltáró kérdés esetén, illetve emelkedett azoknak az aránya 10 százalékkal, akik saját képességeik tükrében döntöttek, a jelenleg tanult szakma mellett. Az első vizsgálat során egyetlenegy tanuló sem indokolta szakmaválasztását saját képességeivel, ezzel szemben a 2012-es második kutatás adatai szerint, a vizsgált tanulók 10%-a már összefüggésbe hozta ugyanezt a kritériumot tekintve saját képességeivel. Természetesen továbbra is a szülők szerepe a legmeghatározóbb a szakmaválasztás során, de a tanulók, illetve szüleik egyre inkább figyelembe veszik a Hamet2® által nyújtott segítő iránymutatást, és nem csak saját tapasztalataikra, értékítéletükre támaszkodva hoznak döntést, sok esetben megalapozatlanul. Itt azért feltétlen megemlíteném, hogy semmiképpen sem lenne reális elvárás, hogy a tanulók továbbtanulási szándékát, kizárólag a Hamet2® teszt által közvetített ajánlás határozza meg, mivel láthattuk a tanulók iskola, illetve szakmaválasztását számos tényező befolyásolja, amelynek hatása természetesen különböző mértékben érvényesül. A szülői akarat, a szülők befolyásoló szerepe elkerülhetetlen, a cél az, hogy a tanulók a Hamet2® ajánlását meghallgatva, megalapozottabban, saját képességeik figyelembevételével, egy külső segítséggel tudjanak, minél optimálisabb döntést hozni.

Harmadik hipotézisem, *miszerint olyan megfontolások is befolyásolják a szakmaválasztás folyamatát, mint, az utazási költségek, a szülők anyagi helyzete,*

amelyek szintén szerepet játszanak a szülő és a gyerek részéről a döntési folyamat során, igazolást nyert.

A kutatás eredményei tükrében megállapítható, hogy a vizsgált szakiskolai tanulók, iskolaválasztását, illetve szakmaválasztását, maga a speciális szakképző intézmény által „kínált” szakmastruktúra, pontosabban a szakképző intézményben oktatott szakmák köre, a szakma jövőbeni perspektívája határozza meg leginkább. A tanulók legtöbbször olyan szakmát választanak, amelyek a saját magukat és az őket befolyásoló személyek véleménye szerint, a jövőben egzisztenciális biztonságot fog jelenteni számukra. Az iskolák, a szakképző intézmények feladata, érdeke, az aktuális munkaerőpiaci viszonyoknak, munkáltatói elvárásoknak megfelelő, a jelenlegi, illetve jövőbeni követelményekhez igazodó szakmakínálat kialakítása - figyelembe véve egyaránt a tanulók és az őket befolyásoló szülők igényeit is. Az iskolaválasztásnál az intézmény földrajzi közelsége is igen meghatározó tényezőnek bizonyult, mindkét vizsgált csoportban, amely összefügg, azzal a ténnyel, hogy a szakiskolánkat jellemzően olyan hátrányos társadalmi helyzetű, - sokszor halmozottan hátrányos helyzetben lévő - tanulók választják, akiknek kedvezőtlen anyagi helyzetükből adódóan, számít az iskola, illetve a lakóhelyük közötti távolságtól függő kiadások mértéke

*Ami a **negyedik hipotézisemet** illeti, miszerint a Hamet2® teszteljárás által vizsgált és annak ajánlását figyelembe vevő tanulók szakmaválasztással kapcsolatos elégedettsége, illetve tanulmányi teljesítménye jobb, mint azoknak a tanulóknak, akik nem vettek részt a Hamet2® tesztvizsgálatban, csak az előbbi esetben nyert egyértelmű bizonyítást.*

A kutatás helyszínéül szolgáló bajai speciális szakképző intézményben történő statisztikai adatgyűjtést követően megállapítható, hogy érdelemleges különbség nem mutatkozott a Hamet2® teszteljárás által vizsgált és annak ajánlását figyelembe vevő, illetve a tesztelésből kimaradt tanulók tanulmányi

átlaga között. Viszont ami a lemorzsolódások, illetve hiányzások számát-arányát illeti már felfedezhetőek figyelmet érdemlő eltérések. A Hamet2® által tesztelt, és ajánlást kapott szakiskolás tanulók csoportjában alacsonyabb volt mind az igazolatlan hiányzások, mind a lemorzsolódások száma, mint a kontrollcsoport esetében, - amely különbség részben magyarázható az elégedettség mértékével is.

A kutatás egyik kulcskérdése volt, hogy azok a tanulók, akik részt vettek a Hamet2® tesztelésen, illetve akiknek segítséget nyújtottak a tesztvezetők a kapott teszteredmények számítógépes kiértékelését követően, elégedettebbek-e választott szakmájukkal, mint a kontrollcsoportba tartozó tanulók. A kérdőíves adatfelvétel elemzésének tükrében megállapítható, hogy a Hamet2® módszerrel tesztelt tanulók elégedettebbek voltak szakmaválasztásukkal és ha újból megtehetnék, 16%-kal többen választanák ugyanezt a szakmát. A Hamet2® teszt által vizsgált csoporton belül is látható, a teszt által közvetített ajánlást figyelembe vevő, illetve figyelmen kívül hagyó tanulók elégedettsége között számottevő különbség mutatkozik, az előbbieik javára.

Nem állítom, hogy a két vizsgált csoport szakmaválasztással kapcsolatos elégedettsége között mutatkozó eltérés, kizárólag a Hamet2® teszteljárásnak köszönhető, - nyilvánvalóan más tényezők is szerepet játszanak az elégedettségi mutatók alakulásában - de mindenképpen pozitív a jövőre nézve.

A Hamet2® vizsgálattal és kiképzett szakemberek által nyújtott tanácsadással, elősegíthetjük a speciális szakiskolában tanulók, adottságok, képességek, kompetenciák alapján történő megalapozottabb pályaválasztását, és indokolttá teszi a Hamet2® teszteljárás további alkalmazását és vizsgálatát a helyi speciális szakképzésben.

9. A TÉMÁVAL KAPCSOLATOS PUBLIKÁCIÓK

- 1) MÜLLER István: Hamet2 - A kiértékelés folyamata, Szakoktatás, 2011, 17-21. oldal
- 2) MÜLLER István: A Hamet2 létrejötte, Szakoktatás, 2010, 10-15. oldal
- 3) MÜLLER István - METZINGER Péterné: Kompetenciamérés a jobb életésélyekért, Szakoktatás, 2010, 25-26. oldal
- 4) MÜLLER István - METZINGER Péterné: Az iskolai lemorzsolódás, kimaradás és téves szakmaválasztás elleni küzdelem egy lehetséges alternatívája (I.), Szakoktatás, 2010, 25-27.
- 5) MÜLLER István (szerk.): Úloha nevyhodného prostredia (zázemia) a porúch správania žiakov odborných učilist vo vymeskávaní z vyučovania a predcasného ukončenia štúdia v speciálnom odbornom vycviku v Baji, Konferencia helye, ideje: Kassa, Szlovákia, 2007.05.03-2007.05.05., 2008. 3 p. (Otvor sa efeta) Poruchy správania v edukacnom procese
- 6) MÜLLER István - HEKMAN Helmut: Berufliche Bildung für junge Menschen mit besonderem Förderbedarf in ungarischen Baja, Berufliche Rehabilitation: Beiträge zur beruflichen und sozialen teilhabe junger Menschen mit Behinderungen, (5) pp. 262-268. (2003)
- 7) MÜLLER István (szerk.) (2009): Test za procenjivanje sposobnosti pre izbora zanimanja kod mladih ljudi Hamet2 – Baja, Konferencia helye, ideje: Zlatibor, Szerbia, 2009.01.18-2009.01.21., Belgrad
- 8) MÜLLER István (szerk.) (2009): Szakiskolai tanulók kimaradás, lemorzsolódása a speciális szakképzésben, Konferencia helye, ideje: Baja, Magyarország, 2009.10.20-2009.10.22., Baja
- 9) MÜLLER István (szerk.): Hamet2 - Test za procenjivanje sposobnosti pre izbora zanata kod mladih ljudi, Konferencia helye, ideje: Novi Sad, Szerbia, 2008.10.17

10. FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

- 1) DIETRICH, M. (1990): Támogatásdiagnosztikai tételek hátrányos helyzetűek szakmai képzésében Az Intézet közleménye. Hamburg. 1990.
- 2) FÓNAI Mihály – HAJDU Sándor – ESTÓK Gábor (1999): Szakképző iskolák tanulóinak rekrutációja és motivációi. Az iskolai kudarc leküzdése: kihívás az európai építkezési folyamat számára. Országos Közoktatási Intézet. Új Pedagógiai Szemle.
- 3) GYÖRGYI Zoltán (2006): A szakiskolások jellemzői és iskolázási útjai. In: Imre Anna (szerk.): Tanulói utak. A középfokú oktatás átalakulása a kilencvenes években. Országos Közoktatási Intézet, 37-57. p. (Műhelytanulmányok, 8)
- 4) KERTESI Gábor és KÉZDI Gábor (2009): A roma fiatalok általános iskolai eredményessége, középiskolai továbbtanulása és középiskolai sikeressége. Zárótanulmány. MTA–KTI.
- 5) KERTESI Gábor – KÉZDI Gábor (2010): Iskolázatlan szülők gyermekei és roma fiatalok a középiskolában. Beszámoló az Educatio Életpálya-felmérésének 2006 és 2009 közötti hullámaiból. In. Kolosi Tamás – Tóth István György (szerk.) Társadalmi Riport 2010. Tárki, Budapest, 371–407.
- 6) LANNERT Judit (2004): Pályaválasztási aspirációk. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem. Szociológia tanszék. Ph.D. Program
- 7) LANNERT Judit (1998b): Pályaorientációk, Educatio, 1998 ősz
- 8) LISKÓ Ilona (2003): Kudarcok a középfokú iskolában. Kutatás Közben sorozat, 250.sz. Oktatókutató Intézet. Budapest.
- 9) MESTERHÁZI Zsuzsa (1989): A nehezen tanuló gyermekek tanulási képessége. Kandidátusi értekezés, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola, Budapest, 1989.